

Наукові джерела про писанки

Передвеликодні і Великодні дні спонукають нас не лише до перегляду традицій, пов'язаних з цим святом, але й до проведення, а то й відтворення певних основних та колись широко поширених ритуалів. Один із переважливих можливих великодніх звичаїв, найбільш популярний і найбільш поширений – це писання писанок. Безмежне поширення писання українських писанок в Україні і поза її межами, де існують українські громади, допомогло українцям досягти визнання своєї національної ідентичності світом, особливо у ті десятиліття коли Україною не цікавилися, мало знали та ідентифікували з російським народом завдяки хитрій советській пропаганді. Писанка стала не лише представником історичної пам'яті давноминутих традицій, а й одним з найбільш відомих та популярних символів українського мистецтва у світі.

Писання писанок в Україні проходило століттями, але з певними перервами, а то й із занепадом. Найбільшою шкоди принесла советизація, яка або припиняла або нищила ритуали і звичаї української традиційної культури, які не підходили і не надавались пристосуванню до советської ідеології. У ці нищівні роки в Україні і в еміграції на поселеннях старалися якнайбільше зберегти та пропагувати як серед своїх, так і серед чужих українські традиції, українську культурну спадщину. Цікавим прикладом цього може бути факт, коли Україна здобула свою незалежність у 1991 році, українка з Америки, відома писанкарка та дослідниця писанкового мистецтва Тая Осадца, приїхала в Україну та зорганізувала виставки писанок у 23-ох містах України – від Києва до Одеси, від Львова і до Полтави. У всіх цих містах, а особливо у тих околицях, де писання писанок занепадало, відвідувачі з цікавістю та вдячністю вітали українців з діаспори за те, що вони зберегли це народне мистецтво та наново познайомили з ним український народ в Україні. У одній книзі відвідувачів виставки читаємо такий коментар: "...дякуємо, що повернули в Україну, частину України", "... дякуємо, що зберегли мистецтво писанки, яке поширило своє коріння по цілому світі завдяки таким людям, як Ви..." До речі, наш музей успадкував від Тани Осадци її колекцію писанок, яка

експонується постійно.

Сьогодні ми пишаємося красою української писанки і поширюємо відомості про неї. Але інформації про нашу писанку ми б не мали, якщо би науковці, етнографи та любителі і шанувальники народного мистецтва 19-го століття не почали досліджувати це мистецтво і, часто у важких та невідрадних ситуаціях, мандрувати по країні, збирати зразки писанок, записувати якомога більше традицій та ритуалів, пов'язаних з ними і передавати все це новим поколінням. Саме цим науковцям належить глибока вдячність і шана за їхню працю та за їх наукові дослідження цього унікального народного мистецтва, якими ми до сьогодні користуємось і які уможливили його відновлення, відтворення та збереження.

Одне із перших видань, у якому знаходимо зразки писанок, це праця Олени Пчілки (1849-1930) – етнографа та матері Лесі Українки – "Український орнамент", видана 1876, у якому була додана сторінка з писанками волинських регіонів. Микола Сумцов (1854-1922) – науковець, фольклорист, літературознавець, громадський активіст – написав багато наукових дослідів про особливості та мистецькі аспекти народної творчості, особливо народної писанки, про що пише: "...Необхідність розвивати в народі те багате художнє обдарування, яке народ виявляє в досконалому малюнку, в доборі фарб, в чистоті і благородстві всієї орнаментики..." Багато наукових дослідів Сумцова друкувались в журналі "Київська Старовина". Він закликав науковців і любителів збирати та записувати інформацію про народне мистецтво. Сумцов уболівав над тим, що багато чого втрачено, бо ми, українці, в результаті невідрадних політичних обставин пізно за це діло взялись і, в додатку, не вмємо так, як інші народи, зберігати свої культурні надбання. Його обширна стаття про писанки надрукована 1901 року в журналі "Київська Старовина", у якій він з великою докладністю дослідив орнаментацию писанок, аналізуючи їх згідно наукових принципів. Пелагія Литвинова-Бартош (1833-1904) – етнограф, громадський активіст – збрала і видала ряд орнаментальних мотивів народної вишивки та чернігівських писанок. Володимир Шухевич (1849-1915) – етнограф, педагог, громадсь-

кий діяч, публіцист – у 1899-1908 видав 5-ти томну працю про гуцулів "Гуцульщина", в якій подає зразки і опис гуцульських писанок. Найбагатшою колекцією з дуже докладними описами та зображенням (всього понад 2000 писанок) є робота Сергія Кульжинського (1867-1943) – етнографа, музейника, дослідника писанкарства "Опис колекції народних писанок" (вид. 1899 року). Каталог писанок був виданий на підставі 5-ти тисячної збірки, яка знаходилася в приватному музеї Катерини Скаржинської (1853-1924) – багатой поміщиці, колекціонерки старовини в Лубнах. Сергій Кульжинський був куратором музею. На тему писанок Кульжинський висловлював цікаві думки: "...Тільки писанки можуть розказати нам про те, про що мовчить народна пам'ять. Орнаменти і їх географічне поширення є ключем до тої давньої загадки, котру кожної весни задають нам неграмотні жінки і сільські малярі, розписуючи сотні і тисячі різнокольорових писанок взорами повними глибокого, але давно забутого змісту. ...Багато віків потрібно було для того, щоб впливаючи один з

другого і перехресуючись між собою, виникли всі писанкові типи і багато віків потрібно було на те, щоб багато, багато з тих типів згасли або безслідно або залишивши лише нагяк на своє існування. Як люди – ці форми продовжувались, розвивались й вимирали, як люди вони розсівалися і часом втрачали зв'язок між собою..."

Згадуємо лише кількох науковців, які досліджували мистецтво писанки, а було їх набагато більше. Згодом прийшли молодші. Без цих ґрунтовних праць про писанку, які залишили нам дослідники 19-го століття, наше розуміння традиційних і мистецьких аспектів писанки було б набагато бідніше. Це ще один приклад того, яким важливим є збереження архівних матеріалів, історичної пам'яті, цінування всіх аспектів нашої культурної спадщини.

Любов Волинець

На фото: світлини зображень писанок із Українського Музею і Бібліотеки у Стемфордї, КТ

